

OPBOUW

weekblad tot opbouw van het gereformeerde leven
uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

red. en sekr. riouwstr. 59, wormerveer
adm. kon. wilhelminalaan 38, leersum

E. R. Postma / Eindhoven

Dit nu zijn de namen (Exodus 1) (4)

Nieuwe strijdkrachten: twee vrouwen

De verharding van farao zet al in bij het begin. Hoe duidelijker God zijn keus voor Israël laat blijken, des te harder worden mensenharten. Zich bedreigd voelen kan blijkbaar voortkomen uit afgunst. Het resultaat kan zijn volkerenmoord, genocide — bepaald geen uitvinding van de twintigste eeuw. De „nieuwe” farao weet van wanten. Wanneer verzwaring van dwangarbeid gepaard met mishandeling (ook al geen nieuws onder de zon) een averechts resultaat oplevert, zint hij op afdoende methoden.

Wat hem dwarszit, Israël's ongekeerde bevolkingsexplosie, wil hij in de kiem smoren. Vandaar dat hij de vroedvrouwen der Hebreeuwse vrouwen bij zich ontbiedt. Haar valt de eer te beurt, dat zij bij name genoemd worden: Sifra en Pua. Een uitlegger deelt mee: „De naam Sifra treffen wij ook aan in een lijst van Egyptische slaven uit de 18e eeuw v. Chr., terwijl de naam Pua uit ugaritische teksten uit de 14e eeuw bekend is” (F. C. Fensham, Exodus in „De prediking van het O.T.”, met bronvermelding). De vraag of het om Egyptische dan wel Hebreeuwse vrouwen gaat, wordt verschillend beantwoord, soms zonder enige argumentatie. Enerzijds heet het: „Interessant is verder, dat de vroedvrouwen ons als Hebreeuwse vrouwen getekend worden” (Fensham). Maar anderzijds: „De koning ontbiedt de twee Egyptische vroedvrouwen (de voornaamste misschien, er kunnen er meer dan twee geweest zijn) der Hebreëen” (zo W. H. Gispen in de Korte Verklaring op Exodus). We komen hier straks nog wel op terug.

Twee vrouwen zijn farao te sterk

De aanpak van farao (derde fase in de onderdrukking) wordt als volgt verhaald: „Wanneer gij de Hebreeuwse vrouwen bij de bevalling helpt, dan moet gij goed toezien bij de verlossing: indien het een zoon is, dan moet gij hem doden, maar indien het een dochter is, mag zij blijven leven”.

In een wat vlottere vertaling, kon dit bevel een passage zijn uit een twintigste-eeuws boek — en niet eens in de categorie science-fiction. Kennelijk wil farao zijn gecamoufleerde poging tot volkerenmoord ten uitvoer brengen door het uitschakelen van de mannelijke potentie. In bijbelse termen gesproken: „de wil eens mans” (Joh. 1 : 13). Op deze manier zal de bevolkingsaanwas op den duur snel afnemen. Het lijkt wel een vorm van kuiken-sexen — de vrouwelijke exemplaren mogen in leven blijven. Die kunnen te zijner

tijd nuttig blijken als slavinnen en om de harems te bevolken. Het cynisme in dit bevel — ook al werden in die tijd geen conferenties gehouden over mensenrechten — is onmiskenbaar: zelfs al heb je een volkerenmoord in de zin, dan nog moet je dat zo efficiënt en economische mogelijk aanpakken. Slavinnen vertegenwoordigen ook nog een zekere handelswaarde op de markt. En als „het zwakke geslacht” zijn ze bepaald minder gevaarlijk dan mannen. Zeker in een wereld waarin van emancipatie nog niet eens gedroomd wordt. Het doet dan ook ironisch aan, dat juist die vroedvrouwen farao's subtiële plannetje in eerster instantie laten mislukken. Zo goed als het een vrouw is, nog wel farao's eigen dochter, die straks Israël's toekomstige leider uit het water van de Nijl redt en hem koestert als een eigen zoon. Waarmee bij voorbaat onderstreept wordt wat Paulus later zal schrijven: „wat voor de wereld zwak is, heeft God uitverkoren om wat sterk is te beschamen” (1 Cor. 1:27). En met een citaat uit Jes. 29:14: „Verderven zal Ik de wijsheid (vgl. het wijs beleid in Ex. 1:10) der wijzen, en het verstand der verstandigen zal Ik verdoen. Waar blijft de wijze...?” (1 Cor. 1:19, 20). Wie de strijd aanbindt tegen de God van Israël, zelfs al is het een farao die als god vereerd wordt, moet er wel mee rekenen, dat de wapens en methoden van Gods koninkrijk buiten menselijke berekening vallen. En dat blijft van kracht ook in de twintigste eeuw.

De superioriteit der Hebreeuwse vrouwen

Twee met name genoemde vrouwen hebben het gewaagd het bevel van de naamloze (!) farao te trotseren. Daarover ter verantwoording geroepen, geven ze op een merkwaardige manier rekenschap. Om te beginnen spelen zij vrouwelijke deskundigheid uit tegen mannelijke onkunde. Maar de manier waarop zij dit doen is ronduit verbluffend: „de Hebreeuwse vrouwen zijn niet als de Egyptische; zij zijn sterk: voordat een vroedvrouw bij haar komt, hebben zij al gebaard.”

Ogenschijnlijk doen de vroedvrouwen hier een heel domme zet. Ze vestigen farao's aandacht op de superioriteit van de Hebreeuwse vrouwen vergeleken bij de Egyptische. Ze zijn sterker, *levenskrachtiger*. Je zou zeggen: zo maken ze farao dubbel kwaad. Maar de Israëliet die naar dit stukje gesprek uit het verhaal luistert, zal minstens fijntjes hebben geglimlacht. Want hetzelfde woord dat nu vertaald is met sterker (*levenskrachtiger*) kan óók betekenen: levende wezens, en wel dieren, beesten, het gedierte (des velds) waarvan God het groene kruid tot spijs geeft (Gen. 1:30), soms zelfs: wilde, gevaarlijke dieren. En dán wordt de bewering van de vroedvrouwen spottend dubbelzinnig. Je kunt er voor hetzelfde geld de snerende verachting in beluisteren: die Hebreeuwse vrouwen — die zijn net als hun schapen en geiten, net als beesten: ze hebben al gejongd voor er iemand aan te pas komt — ze redden zichzelf, wij komen er niet aan te pas. Heel anders dan beschaafde vrouwen als de Egyptische. Juist nú wordt niet gesproken van „de Israë-

lieten", maar van *Hebreeuwse* vrouwen — Hebreeën zijn immers (maar) nomaden. Niet voor niets laat farao die vroedvrouwen ongemoeid: wat kan hij tegen deze voorstelling van zaken inbrengen?

Het uur der waarheid

Verschillende uitleggers brengen er wél wat tegen in en heffen vermanend de vinger op. Want die vroedvrouwen bedienen zich van een *leugen*. Weliswaar een noodleugen, een leugentje om bestwil maar toch: een leugen. En dus plegen ze *zonde* (zo bijv. Gispén in de K.V.). Ze spraken de waarheid niet.

Maar in de Heilige Schrift wordt waarheid vooral verbonden met „doen”: de waarheid wordt gedaan, volbracht. Een mens gaat de „weg van waarheid” als hij zijn verplichtingen als naaste van de ander nakomt. Doe je de waarheid, dan ben je iemand van wie je op áán kunt. Van die vroedvrouwen kun je op aan: ze laten niet alleen Israël pasgeboren zonen in leven — ze beschermen Israël ook als farao haar op het matje roept. Er volgt dan ook niet: desondanks (ondanks die leugen) deed God de vroedvrouwen wél. Nee, zonder commentaar: „en God deed de vroedvrouwen wél”. Naar de maatstaf waarover Hij met Abram had gesproken: „Ik zal zegenen wie u zegenen” (Gen. 12 : 3). Hoe? Luister maar: „het volk (Israël) vermenigvuldigde zich en werd zeer talrijk; en daar de vroedvrouwen God vreesden, gaf Hij haar ieder een (huis)gezin”. Zij deelden in de zegen van Israël. Die mededeling heeft alleen zin als het om *Egyptische* vroedvrouwen ging. De eerste Egyptische onderdanen staan

al klaar voor de zang en reidans van Psalm 87: „al mijn bronnen zijn in u!”. Deze vrouwen zouden niet hebben misstaan in de rij der geloofsgetuigen (Hebr. 11). Ze hebben ervaren dat God een beloner is van hen die Hem ernstig zoeken (11 : 6). Ze maakten ernst met Hem en worden beloond met het wonder der vermenigvuldiging.

Ook dat is een stukje Goddelijke ironie. Farao's listige opzet wordt verhinderd doordat een paar vrouwen God vreesden. Het wonder blijft voortduren: „het volk verme-

nigvuldigde zich en werd zeer talrijk” — tot *twaalf* maal toe wordt dat in dit hoofdstuk vermeld. Er rest de farao niet anders dan openlijk voor de dag te komen en zijn ware gezicht te laten zien: „toen gebod farao aan zijn gehele volk: werpt alle jongens die geboren worden, in de Nijl, maar alle meisjes moogt gij laten leven.” De volksmoord wordt een volkszaak. En nóg wordt het een mislukking: wie vermag God te verhinderen, zijn plannen uit te voeren en zijn beloften na te komen?

B. Goudzwaard / Oegstgeest

Modern noodlotsdenken

De oude Grieken kenden de schikgodinnen. Wanneer zij de levensdraad van een mens doorsneden, was er voor die mens geen ontkomen meer aan.

In onze tijd hebben wij van dit noodlotsdenken afstand genomen, maar er intussen wel een ander meer verwereldlijkt noodlotsdenken voor in de plaats gesteld. We zijn onder de indruk gekomen van de boodschap van vele „doomsday”denkers, die ons de onontkoombaarheid van de chaos voor ogen stellen. Want het wereldmilieu wordt stelselmatig aangetast, de westerse democratieën wankelen, en de bewapeningswedloop jaagt de wereld naar de ondergang toe. Energie-tekorten drijven ons toe naar verwerpelijke vormen van energie-opwekking, die oude dictaturen in leven houden en nieuwe dictaturen doen ontstaan, en die zowel aan de ecologische crisis en aan de bewapeningswedloop — via plutonium-productie — verder voedsel geven. Er is zo te zien geen houden meer aan.

Schrik steken daartegen de steeds oppervlakkiger geluiden van de optimisten af. Laten we toch meer vertrouwen hebben in onze technici, onze wetenschappers, in onze toekomstige groeimogelijkheden. De vooruitgang van het verleden — die ons in het heden tot probleem geworden is — zal zich ook in de toekomst wel voortzetten en ons tijdig uit de nesten halen. Als we tenminste die maar voldoende kansen willen geven. De Club van Rome heeft over grenzen gesproken aan ons milieu, aan onze grondstoffen en energie, maar heeft de onbegrensde mogelijkheden van het menselijk in-

kerkelijk leven

tellekt en de menselijke vindingrijkheid systematisch onderschat. Het merkwaardige van beide houdingen is intussen wel, dat zij ons er toe brengen ons van toekomstvragen af te wenden, en ons te storten in wat er hier en nu vandaag te beleven valt. Zowel de houding van „het komt toch wel goed”, als die van het „er is niets meer aan te doen”, nodigen daartoe uit. We leven in een cultuur en gaan over tot een politiek, die steeds meer in de kleine vragen van het heden vlucht. Ook al leven wij en wonen wij op de helling van een werkende vulkaan. De vulkaan barst toch niet uit, of: aan de uitbarsting valt toch niet te ontkomen. Hoop kent het woord „toch”, maar onze tijd wordt bepaald door het „toch-niet”. Een actieve hoop leeft nog slechts bij weinigen.

Jacques Ellul

Enige jaren geleden (1972) schreef Jacques Ellul een boek dat op deze crisis van onze tijd ingaat: „Hope in time of Abandonment”, Hoop in een tijd van verlaten („L'espérance oubliée”). Verlaten is een verschrikkelijk woord; het houdt voor deze protestantse socioloog-theoloog Godsverlaten in. „Het is mijn overtuiging”, zo schrijft Ellul, „dat wij de eeuw van de verlaten zijn

binnengetreden, dat God zich van ons heeft afgewend en ons aan ons lot overlaat” (71). Ellul baseert die ontstellende uitspraak op de overtuiging, dat de moderne mens een mens zonder hoop geworden is. Hij sluit daarin aan bij Jürgen Moltmann (*Theologie der Hoffnung*), maar werkt die uitspraak op geheel eigen wijze uit. Hij wijst er b.v. op, dat inspirerende ideeën als recht, vrede, vrijheid, democratie woorden zijn geworden, die steeds meer voor hun volstreekte tegendeel worden gebruikt. Maar juist die woorden belichaamen voor de mensen nog hoop — die nu is weggenomen. Ook wordt de sociale en politieke omgang steeds meer bepaald door de minachting van elkaar en het wantrouwen van elkaars bedoelingen. Marx heeft ons immers geleerd dat mensen altijd klasse-bepaald denken en handelen; Nietzsche dat we ofwel denken vanuit een slavenmoraal, of als Übermensch; Freud, dat iedereen handelt onder invloed van seksuele frustraties. Maar daarvoor is de hoop uit politiek en maatschappij weggeweken. „Steeds wanneer een nieuwe mogelijkheid, een doorbraak, een andere opvatting vorm krijgt welt onmiddellijk de vraag bij ons op: Vanuit welke klasse, vanuit welke ideologie, vanuit welk psychisch complex, vanuit welk belang ontspringt deze nieuwe hoop — die immers niets meer kan zijn dan de vervalsing van een situatie die men niet onder ogen heeft willen zien?” (52)

Zo hebben we grondig geleerd elkaar hopeloos te wantrouwen. En dit alom verdwijnen van de hoop kan niet anders betekenen, aldus Ellul, dat God zich van ons heeft afgewend. Na het verraad dat het Christendom met het Evangelie van Christus heeft gepleegd laat God ons aan onszelf over.

Kunnen christenen dan nog wél hoop hebben, nu de wereld haar ondergang tegemoet lijkt te gaan? Ja, zegt Ellul — maar dat is dan de hoop op en het gebed voor Gods terugkeer. In die tussentijd moeten christenen „incognito” leren leven, zoals het Joodse volk door de geschiedenis heen, wachtend op het ogenblik dat God's verlaten van deze wereld een einde neemt.

Weinreb

Weinreb, de veel omstreden Jood Weinreb, schreef in 1967 het werk „Ik die Verborgene ben” — een studie naar aanleiding van het Bijbelboek Esther. De „Ik ben” is een verborgene geworden.

Esther is een boek, waarin de Naam van God niet voorkomt. Hij is de gene, die Zich verbergt. Tegelijkertijd is het een boek, waarin het lot (Purim) centraal staat. Haman bepaalt via het lot de juiste dag voor de verdelging van het Joodse volk. Dat lot is onontkoombaar, want het is bezegeld door en verzegeld in een onherroepelijk besluit van Koning Ahasveros. Ook Wein-

IN DIT NUMMER

- 57 Ds E. R. Postma, Dit nu zijn de namen (Exodus 1) (4)
- 58 Prof. dr B. Goudzwaard, Modern noodlotsdenken
- 60 D. W. L. Milo, Visscherijbord
- 60 Prof. dr H. J. Jager, Zo was het (48)
- 62 A. de Boer, Berichten rond de Landelijke Vergadering
- 63 T. Hoekstra, Ex libris

reb ziet hierin een parallel met onze tijd. Noodlot en Verborgeneheid – het zijn dezelfde twee thema's als bij Ellul.

Haman is in het boek Esther de grote aanstichter van het kwaad. Van afkomst is hij een Agagiet, een nakomeling van Amalek. Amalek is het volk dat God geheel wilde verdelgen, omdat het de weerloze vrouwen en kinderen van Israël aanviel. Haman wordt in het boek Esther de vijand van de Joden genoemd, de tegenstander – de eigen naam van Satan. Haman staat voor Weinreb gelijk met de ontwikkelingskracht en macht van de autonome mens, de mens „die geen binding heeft met een hogere macht dan de menselijke macht” (94).

Hij bestaat het, om voor meer dan een miljoen – honderd talenten zilver – de ondergang van het Joodse volk van Ahaveros te kopen. Door zijn toedoen slaat het noodlot toe, verankerd in de onbrekbare wetten van het Medisch-Perzisch staatsbestel.

Het verhaal is bekend. Juist wanneer Haman het besluit heeft genomen om in het paleis ook het doodvonnis over Mordechai officieel te laten bekrachtigen, kan de koning 's nachts niet in slaap komen, en laat hij zich wat voorlezen uit de kronieken van het land. Daarin schuilt niets opzienbarends; het gebeurde zeker wel meer. God is de Verborgene in wat Hij doet. Maar zo zet zich wel een begin van kentering in.

Het tweede, beslissende moment breekt aan wanneer Esther naar de Koning toegaat. Alles hangt af van één klein gebaar – het toesteken van de gouden koningsscepter. Ahasveros doet dat. Opnieuw is geen sprake van een wonder, God blijft verborgen. Maar het brengt Weinreb wel tot het volgende commentaar: „Als de nacht het zwaarste drukt, verschijnt de ochtendster, verschijnt Esther (Esther = ster). Als Esther aldus verschijnt, als in de ballingschap Esther gezien wordt, is dat het teken van het ochtendgloren. Waar God in Zijn Verborgeneheid toch herkend wordt, daar is het teken van het einde van de nacht gekomen” (89).

Weinreb, de Jood, graaft hier dieper dan de protestant Ellul. Beide spreken over Gods verborgenheid en van de tanende hoop. Ellul trekt daaruit de slotsom, dat God ons aan ons lot overlaat, en dat wij alleen nog kunnen leven in de hoop op Zijn omkering. Weinreb onderkent eveneens Gods verborgenheid – de Satan heeft de overmacht, bepaalt zo te zien volstrekt ons noodlot. Maar juist in Zijn weerloosheid en ogenschijnlijke machteloosheid werkt de Verborgene – in het verborgene. „De Verlosser is daar, waar de wereld Hem het laatst zou zoeken” (51).

Onze tijd

Zoals gezegd, legt ook Weinreb een

pastorale notities

VOLWASSEN

Om nog even terug te komen op de geschiedenis van onze Here Jezus als jongen van twaalf jaar in de tempel. Velen denken daarbij aan het Joodse gebruik met betrekking tot de „bar mitswah”, de „zoon van het gebod”. Een jongen van twaalf telde mee in het midden des volks, maar dat legde hem ook verplichtingen op, zowel in de synagoge als in het heiligdom. Het is bekend hoe de twaalfjarige leeftijd ook een rol speelde in het Genève van Calvijn en onlangs las ik van de bekende ds Jan van Andel, dat hij als jongen van twaalf z'n geloofsbelijdenis deed in het midden van de Chr. Afgescheidene gemeente van Tiel. Uit eigen familie weet ik, hoe men vroeger over die leeftijd dacht. Wanneer een kind jong stierf, dan

zetten de ouders op de rouw-circulaire, dat de Verbondsbelofte hun tot rijke troost was, doch als het kind twaalf jaar of ouder was, dan kon dit niet meer gezegd worden. Want de zoon of de dochter had dan al bekering moeten tonen en uiting geven aan zijn of haar geloof: het kind stond immers van z'n twaalfde af, „voor eigen rekening”.

Was dat niet erg vroeg, twaalf jaar, om dan al volwassenheid te vergen in zaken van geloof en kerk? Men moet uiteraard bedenken, dat een Urker jongen van die leeftijd de gehele week al met de botter mee was de zee op, en dat een meisje van twaalf uitbesteed werd in een „dienstje” bij een mevrouw, voor dag en nacht. Is in onze dagen de jeugd ook niet vroeg rijp en volwassen, althans in eigen ogen? Maar als je ziet wat er op onze jongens en meisjes afkomt aan problemen, conflicten, dwalingen, en verleidingen, en hoe onvolwassen ze daarop soms reageren, dan ben ik blij als de Here hen niet verantwoordelijk houdt en hun alles maar vergeeft, omdat ze niet weten wat ze doen.

A. H. Algra, Slidrecht

relatie met onze tijd. „Wij zijn dronken van ontwikkeling, van schijnbaar kunnen; wij zijn dronken van mogelijkheden die de andere flessen achter de bar nog bevatten” (46).

Hier is inderdaad de kern van de nood van onze tijd geraakt. Het is een tijd, waarin de ontwikkelingen ons dronken maken, hypnotiseren – ook al nemen zij de vorm aan van spiralen, die een doem over ons lijken in te sluiten.

Weinige woorden vallen in het moderne spraakgebruik zozeer op als het veelvuldig gebruikte woord „spiraal”. Het wordt gebruikt bij het spreken over de werkloosheid, de wereldarmoede, de vereenzaming, de ecologie, de toekomst der democratie. Spiralen staan daarbij voor cirkels van oorzaak en gevolg, die zich onontkoombaar herhalen. Maar dan wel op een dusdanige wijze, dat elke nieuwe ronde ons dichtert doet uitkomen bij de chaos, de ontbinding, de vernietiging, de uiteindelijke doem.

Zo is er bijvoorbeeld een werkloosheidsspiraal werkzaam. Elke uitgave die de overheid doet ter bestrijding van de werkloosheid jaagt de lastendruk in de samenleving op, of leidt tot hogere financiële tekorten – die beide zelf weer de oorzaak zijn voor een nog aanzienlijker werkloosheid.

Er is ook een energie-bewapeningspiraal aan het werk. Olielanden wensen meer bewapening, en drijven daartoe de energieprijzen op. Hogere energieprijzen houden betalingsbalansproblemen voor de rijke landen in, die zich verweren door meer wapen-export. Elke ronde vergroot de bewapeningsdruk en

de inflatie in de wereld. De bewapeningsuitgaven in de wereld zijn nu al groter dan het Bruto Nationaal Produkt van de armste helft van de wereld, maar het is nooit genoeg. Het reeds bestaande vermogen de wereld méérvoudig te vernietigen – een zinloze aangelegenheid – wordt steeds verder uitgebreid.

Hiernaast werkt de armoede-spiraal. De armste landen van de wereld hebben export nodig, maar de rijke landen schermen hun grenzen daarvoor af, beducht voor een vertraging van hun eigen groei. Diezelfde groei houdt een energieverbruik in, die een mede-oorzaak vormt voor oplopende energieprijzen, en houdt een versterking in van de internationale wapenhandel. Beide jagen de armste ontwikkelingslanden op ongelooflijke schuldenlasten. Ze gaan er elke nieuwe ronde verder onderdoor.

Zijn zulke spiralen neutrale verschijnselen? Nee, ze hebben een gerichtheid, een uiteindelijke bestemming. Meer werkloosheid tendert naar rebellie, meer bewapening naar vernietiging, meer armoede van de armsten naar honger en dood. Daarin schuilt dan ook het waarheidselement van het doemdenken, en van het gewagen van Gods verborgenheid. Want zulke spiralen met hun ondergangserichtheid komen niet puur uit alleen maar menselijke breinen voort, ook al houden mensen ze in stand en komen ze door menselijke macht in beweging. Hun gerichtheid danken zij aan het Rijk van de afgrond. De Amalekmacht is niet dood. Ons lot lijkt zelfs volstrekt door die macht te zijn bezegeld.

noodlot, hoop en vertrouwen

Aan die spiralen ligt stuk voor stuk menselijke schuld, menselijke hoogmoed ten grondslag. Ze zijn pas bestaanbaar en werkzaam op basis van het geloof, dat materiële welvaart geluk brengt en dat de voortgang van de bewapeningstechniek onmisbaar is voor onze gegarandeerde veiligheid, en dat er economisch, technologisch en wetenschappelijk maar één allesbepalende wet is: die van het vooruitgaan, en het nooit terug willen. Dat zou immers de stabiliteit van ons leven en samenleven fundamenteel bedreigen? En zo jagen wij voort, of liever: worden door de spiralen van doem voortgejaagd. En wij moeten wel mee, of we willen of niet – want alle machten en struturen zijn op onze voortgang ingesteld, even onherroepelijk als eens de wetten van Meden en Perzen.

Helpt die erkenning, dat we mede schuld dragen? Niet of nauwelijks. Daardoor komt immers de hoop niet terug. We kunnen door dit schuldbesef alleen slechts moedelozer worden en ons hopelozeler voelen.

Er is geen andere basis voor hoop dan op de God, die in het Verborgene werkt. Dan de Morgenster, = Esther, die zich juist in een overweldigende duisternis als een kleine, intense lichtplek zich aftekent. Maar wat houdt dat in? Doorgaan in berusting, in afwachting van de morgen die toch eens komen moet? Weinreb laat ons aan de hand van het Estherboek zien, dat het juist in een tijd van verborgenheid zo sterk op eenvoudige gehoorzaamheid van kleine mensen kan aankomen. Pas door hen kan God in het verborgene handelen. Mordechai zegt het met zoveel woorden tegen zijn bange pleegdochter Esther: „Wie weet, of jij niet juist met het ook op deze tijd de koninklijke waardigheid verkregen hebt” (4, 14). Ze moet ingaan tegen het dreigende noodlot, in de hoop dat haar de scepter zal worden aangereikt. „Waar God in zijn verborgenheid toch wordt herkend, daar is het teken van het einde van de nacht gekomen”.

Tegen noodlots-spiralen nu ingaan – het eenvoudig nee-zeggen tegen verplichte en opgedrongen wapenvermeerdering, het nee-zeggen tegen inhumane resultaten van moderne wetenschap en techniek, het ingaan tegen de vanzelfsprekendheden van het economisch-meer en het nooit-minder – blijft tot op zekere hoogte altijd een sprong in het ongewisse. Het brengt risico's van grote omvang mee, het doet pijn, vergt offers. Maar het is een diepere uiting van hoop en vertrouwen dat de ijle en steeds meer ineenschrompelende hoop die de moderne vooruitgang ons biedt. We zullen het net als Esther met de God moeten wagen die in het verborgene aan het opzijzetten van ons noodlot werkt.

D. W. L. Milo / Dalmally

VISSCHERIJBORD

Een van onze trouwste lezers zond me al enkele malen de tekst van het „Visscherijbord van Maassluys” – kennelijk met de bedoeling dat ik ook u dit zou voorleggen. Wellicht kent u het ouderwetse gedicht – het is uit 1649 – en anders kunt u het vinden in „Verbeeld Vertrouwen”, dr Regn. Steensma, Baarn 1975, pag. 155. Dat visscherijbord geeft uiting aan gelovige dankbaarheid van de vissers aan de God van hemel, zee en aarde. Het is opgehangen in de bekende Grote Kerk aldaar en vormt nog altijd een wijs stuk poëzie uit verleden eeuwen. Weelderig ingelijst tussen marmeren kolommen, schilderijen en barokke krullen, is het een kostbaar pronkstuk geworden: de zalmvissers hebben diep in de buidel getast. En nu de tekst, die ik telkens zal onderbreken voor enige opmerkingen; de kanttekeningen vragen er om.

*Gelukkig Lant en Lien daer Ziel en Lichaems Sege
Van Gode nederdaelt gelijk een Vruchtbaer Rege.
D' een treckt hij Hemels hooch door schatten van het Lant
En d' ander door de Zee met schéepen aen 't strant.*

Vandaag zouden we zeggen: gelukkig is het land, gelukkig zijn de mensen, die Gods zegen voor ziel en lichaam mogen ondergaan. Verwezen wordt naar Deut. 28 : 2 „de volgende zegeningen zullen alle over u komen en uw deel worden, indien ge luistert naar de stem van de Heere uw God”. ¹⁾ De een wordt ²⁾ tot de hemel verhoogd vanwege de opbrengst van zijn land – de ander wordt ³⁾ rijk door de kostbaarheden, die zijn vloot aanvoerde.

*Van desen Segen Godts heeft onze Plaets genoten
In Menschen Huys en Hoff en Scheepen doe vergroten
Stelt Leyders voor het Volck in Kerck en Polesy
Geeft Neering overvloed Maer hoeft de Visscherij,*

Deze plaats heeft naar Gods stem geluisterd en heeft de beloofde zegen rijk verkregen: gezinnen, huizen, tuinen en schepen worden steeds groter; het ontbreekt niet aan regeerders in kerk en politiek; er is overvloed van nering, wat Maassluis betreft hoofdzakelijk in de visserij.

*Die met 't gevleugelt Houdt het bracke Vocht beveren
Om d' ongesayde vrucht in Houckers te vergaren.
Als kabbellau, en Lengh, Both, Schellevis en Roch,
Vleet, Bollick, Pieterman, Mackreel en Haring noch.*

(De visserij), die met hulp van houten zeilschepen het zilte nat bevaart, teneinde vruchten te oogsten waar niet voor gezaaid hoeft te worden, bestaande in: kabeljauw en andere nog bekende of niet meer bekende vissen.

*Heer van dit schubbich vee, wil volle schepen geven
Dat wy en andere Lien daer Matelick af leven
Want sonder uwe gunst en werter niet gevist
Al werck men gans de Nacht 't is smorgens noch gemist.*

Hier volgt het gebed: Heere, die eigenaar zijn van alle geschubde zeedieren, wil onze schepen vullen opdat we daar behoorlijk van kunnen bestaan. Want zonder uw gunst kunnen wij niet vissen; al zouden wij ⁴⁾ de hele nacht vissen – we zouden 's morgens met lege handen staan.

*Leert ons dan Net of Want ter rechter syd uyt schieten.
Wy doende nae U woort, een Rycken vangh genieten.
Leydt ons in dit beroep. Jaecht dreygers van de Boot
Als Roovers, Vyant wreet, en stormen, winde groot,*

Leer ons dan aan welke zijde van het schip wij netten en wanten moeten uitzetten ⁵⁾. Opdat wij de netten vol krijgen. Wij stellen ons werk onder uw leiding. Wil de gevaren van ons weren, zoals zeeroovers, boze vijanden en stormen.

*Maer wilt ghy om der sond met plagen ons beladen
Heer toont ons in de straff als Jonas u genaden
Ghebiet de Zee en Wint dat sy ons niet en schaen
Gelyck ghy door de Vreed aen Spangien hebt gedaen.*

Maar als U onze zonden bezoekt ⁶⁾ – schenk ons dan ook uw genade, zoals U aan Jona hebt bewezen ⁷⁾ en gebied de zee en wind dat zij bedaren als

op de zee van Galilea ⁸⁾. Zoals Ge ook vorig jaar vrede met Spanje, het einde van de tachtigjarige oorlog, hebt geschonken.

*Als wy soo uwe Liefd' in voller maeten crygen
Laet ons Danc-offers Reuck uyt hert en ziel opstygen
Waer door u segen ryck noch meer sal daelen neer
Want feylt het niet aen ons soo feylt het nimmermeer*

Onze dankoffers stijgen uit hart en ziel (uit de binnenkamer) tot U op; en zullen immer ⁹⁾ in het openbaar vergolden worden. Aan U zal het niet liggen wanneer we te kort zouden komen. Uw liefde is overvloedig.

*Al syu wy slecht en recht ten is niet om te schroomen
Godts soon heeft uyt ons Volck Discipels aengenomen
De visschers uyt der zee door Woordt en Geest bereyt
Dat sy des 's Levens wech, Heer, hebben uytgebreyt.*

Al zijn wij eenvoudige, gewone mensen ¹⁰⁾ – niettemin heeft de Heiland zijn discipelen uit vissers gekozen. Die hebben, geleid door Woord en Geest, ons op weg gebracht. ¹¹⁾

*Maer heeft se nae haer doot op throonen meer verheven
Want yeder staat syn naem in 's Levens boeck geschreven.
O, heer maeckt ons met haer in Euwichydt verblyt
Opdat wy burgers zyn daer ghy de Koninck syt.*

De Heiland heeft de vissers van Galilea na hun dood op tronen gezet: op twaalf tronen om de twaalf stammen van Israël te richten. (De dichter gaat er van uit, dat die troonsbestijging al gebeurd is; de Heiland zei echter: „in de wedergeboorte, wanneer de Zoon des mensen op de troon van zijn heerlijkheid zal zitten”, Matt. 19 : 28). Want hun namen zijn geschreven in het boek des levens, in de hemel ¹²⁾ Wij zullen dus niet

H. J. Jager / Kampen

Zo was het (48)

Het verhaal van de vorige aand eindigde met de vraag of wij het apostolisch gezag niet meer hebben. Dat hebben wij nog in hun geschriften. Maar ik zou liever nog de volgende vraag willen stellen: Hebben wij het gezag van onze hoogste Profeet en onze enige Koning niet meer? Het antwoord is eenvoudig: Dat gezag hebben we nog. En als plaatselijke gemeenten, vrij en zelfstandig, daaraan zich houden, zouden ze dan niet zonder een uitgebreide K.O. en een stevige landelijke organisatie kunnen? M.i. moet dat kunnen. Zonder kerkelijke machten, die gehoorzaamheid eisen.

Laat ik herinneren aan het woord van onze eeuwige Koning in Matth. 23: Geen rabbi's in de gemeente, geen kerkvaders en geen leiders. Want één is onze Meester en één is onze Vader en één is onze Leider. Als de gemeenten zich nu eens aan deze opdracht hielden! En dan vooral ook in praktijk brachten wat er ook geschreven staat: „Gij zijt allen broeders” (en zusters mogen we er wel aan toevoegen). Geen geestelijken en leken in de kerk. Dan werden we verlost van dominocratie oftewel regering van heren. Geen onmondige schare onder heerschappijvoerders. Dat zulke leiders altijd weer opstaan is niet alleen hun schuld. Maar evenzeer de schuld van gemeenten, die dat graag zo hebben. Heldenverering is een diepgewortelde neiging in de mens. Helaas komt zij in de kerken ook wel voor. Maar niet in overeenstemming met wat Jezus Christus bevolen heeft.

Wat Hij dan wel bevolen heeft? Dat de gelovigen elkander niet zullen overheersen, maar dienen. Dat geldt voor de dienaars van het Evangelie. Dat moet in praktijk gebracht worden door ouderlingen en diakenen. Maar dat is ook opdracht voor alle broeders en zusters. In de gemeenschap der heiligen. En heiligen zijn allen, die door het geloof in de Here Jezus bij de heilige God behoren. Als aan die gemeenschap veel ontbreekt, dan is dat niet de schuld van Christus of van de Heilige Geest. We moeten niet de 'blaat' op God of de Heiland werpen. Hij geeft alles wat daarvoor nodig is. Maar Gods gaven zijn tevens opgaven. De HERE wil niet gediend worden door automaten maar door mensen, naar Gods beeld geschapen. En door Gods Geest herschapen. Aan wie Hij ook de vrijheid laat om neen te zeggen tegen Zijn wil. Hij dringt sterk aan tot geloof en bekering en dienst aan elkaar. Maar Hij dwingt niemand. Wel heeft onze Redder ons het voorbeeld gegeven.

vreezen, al zijn we gewone vissers, want het heeft onze Vader behaagd ons zijn koninkrijk te geven¹³⁾. Heer, geef ons die vreugde dat wij onder Uw regering mogen staan, als uw discipelen.

—o—

Dit Visscherijbord van Maassluys hangt er al 330 jaar en langer. Het spreekt van verre generaties van gelovigen, die in voor- en tegenspoed Gods hand zagen. Het illustreert Gods beloften: dat het de rechtvaardige goed gaat. Het is een soort particuliere geloofsbelijdenis — al zit de burgerlijke welgedaanheid er mede ingebakken.

Een extra couplet op een lager geplaatst paneel meldt, dat

*D'Visschery van Maassluys
Hier dees vereeringh geeft
Ter Eeren van Gods huys
Die 't all gegeven heeft.*

Het is dus een zogenaamd votief: een wijgeschenk uit dankbaarheid aan God, geplaatst in zijn huis en behorende tot de „tempelschatten”. Men geeft aan de Gever. Om Hem te eren. En de dichter, die namens de visserij deze regelen vervaardigde, was Bartholomeus Brasser. Zo heeft, in tegenstelling tot Alexander¹⁴⁾, deze kopersmid iets goeds gedaan aan het „huis des Heeren”. Was gedateerd 1649.

¹⁾ volgen de vruchten van schoot, bodem en vee — ²⁾ als Kapernaum, zie Matt. 11 : 23 — ³⁾ zie Openb. 18 : 19 — ⁴⁾ met verwijzing naar Marc. 5 : 5 — ⁵⁾ verwezen wordt naar Joh. 2 : 9. Dit slaat op Kana. Bedoeld zal zijn Joh. 21 : 6 — ⁶⁾ verwezen wordt naar Jer. 5 : 5; beter 5 : 6. Of Klaagl. 5 : 5? — ⁷⁾ verwezen wordt naar Jona 2 : 9; beter 2 : 10 — ⁸⁾ Matt. 8 : 26 — ⁹⁾ id. 6 : 6 — ¹⁰⁾ verwezen naar Job 1 : 1, niet te plaatsen — ¹¹⁾ Matt. 4 : 18; Joh. 20 : 22; Marc. 16 : 5 (moet zijn 16 : 15) — ¹²⁾ Luc. 10 : 20 — ¹³⁾ Luc. 12 : 32 — ¹⁴⁾ 2 Tim. 4 : 14.

Toen de moeder van Jacobus en Johannes een ereplaats voor haar zonen begeerde waardeerde hun Meester dat niet. Hij zei tot alle apostelen: „Gij weet dat zij die regeerders der volken heten, heerschappij over hen voeren. En hun rijksgroten oefenen macht over hen. Zó is het echter onder u niet. Maar wie groot wil worden onder u, zal uw dienaar zijn, en wie onder u de eerste wil zijn moet aller slaaf zijn. Want ook de Zoon des mensen is niet gekomen om Zich te laten dienen, maar om te dienen en zijn leven te geven als losprijs voor velen”. Niet heersen, maar dienen! Dat is de boodschap voor alle broeders en zusters. En voorstanders van de gemeente moeten daarin vooraanstaan. Daaraan kunnen en moeten allen meedoen.

Dienen ligt ons niet. Heersen staat veel hoger naar we van nature menen. Dat zat ook nog in de discipelen. Daarom hun vraag: „Wie is wel de grootste in het Koninkrijk der hemelen?” Dan roept hun Heer een kind, zet die in hun kring en zegt: „Voorwaar, Ik zeg u, als gij u niet bekeert en wordt als dit kind, zult gij stellig het Koninkrijk der hemelen niet ingaan. Wie nu zichzelf gering zal achten als dit kind, die is de grootste in het Koninkrijk der hemelen”. En om niet meer te noemen herinner ik u en mij aan de voetwassing uit Joh. 13. Met de toepassing: „Indien nu Ik, uw Heer en Meester, u de voeten gewassen heb, behoort ook gij elkaar de voeten te wassen; want Ik heb u een voorbeeld gegeven, opdat ook gij doet, gelijk Ik u gedaan heb. Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u, een slaaf staat niet boven zijn heer, en een gezant niet boven z'n zender. Indien gij dit weet, zalig zijt gij als gij het doet”. Gelukkig als wij het doen. Elkaar liefhebben. En dus elkaar dienen.

Een gemeente hoeft niet groot in getal te zijn. Als ze maar groot is in het dienen. Waar twee of drie samen zijn in de naam van Jezus Christus, daar is Hij met Zijn Geest en Woord. Natuurlijk zijn er meer regels voor het leven van een gemeente. Maar als het gezag van Christus zo groot is, dat zij zich daaraan onderwerpt, zou het dan niet goed gaan? Hebben we daaraan niet genoeg? Zouden we dan het gezag van meerdere vergaderingen nodig hebben? En een uitvoerige K.O. waarnaar het gemeente-leven zich moet richten? Ik zou niet weten waarom. Nu kan men opmerken, dat zo wel een ideaalbeeld van de gemeente voorgesteld wordt. En dat er in de praktijk niet veel van terecht komt. Laat dat zo zijn, helaas. Maar verandert een kerkelijke macht daar iets aan? Kan die dan meer dan het gezag van Jezus Christus? Het vertrouwen daarin ontbreekt mij. Ik heb nog nooit gezien, dat als het ergens niet goed gaat, een classis of synode daaraan veel heeft kunnen veranderen.

En nu dan het apóstolisch gezag. Wat hebben de apostelen ons te zeggen? Wat zij van hun Meester geleerd hebben. Dat hebben zij ontvangen en zij hebben het ons overgeleverd in hun brieven. En die leren ons voor het leven der gemeente, met andere woorden, hetzelfde als de Here Jezus. Zij leren ons hoe wij in het huis Gods (d.i. niet een kerkgebouw, maar de

gemeente) moeten verkeren. Met elkaar moeten omgaan. Voor enige tijd sprak ik met een collega over een gemeente waar nogal wat gerommel is. Ik vroeg hem waar dat toch van kwam. Z'n antwoord was: Men leeft daar niet naar Fil. 2. Daar schrijft Paulus: „Maakt mijn blijdschap volkomen door eensgezind te zijn, één in liefdebetoon, één van ziel, één in streven, zonder zelfzucht of ijdel eerbejag; doch in ootmoedigheid achte de een de ander uitnemender dan zichzelf; en ieder lette niet slechts op z'n eigen belang, maar ieder (lette) ook op dat van anderen.” En dan de bron en het grote Voorbeeld voor ons allen: „Laat die gezindheid bij u zijn, welke ook in Christus Jezus was”. Welke gezindheid blijkt uit de diepe vernedering van de Zoon van God om aller dienstknecht te worden. Welke ontlediging uitliep op de smadelijke dood aan het kruis. Als deze gezindheid in een gemeente heerst dan is het gevolg dat ieder z'n redding werkt met heilige zorgvuldigheid; omdat God werkt het willen en het werken tot roem van Zijn welbehagen.” Hoe gelovigen hun eigen redding dan te werken hebben? Door alles te doen, zonder tegenspreken, wat nodig is om onberispelijk en onbesmet te zijn, als onbesproken kinderen van God. Om zo te schijnen als lichtende sterren, temidden van een verkeerd geslacht.

In dat prachtige, vreugdevolle briefje aan de Filippensen heeft Paulus ons nog meer te zeggen. Met apostolisch gezag. Ik denk aan Fil. 4, waar we worden vermaand tot eensgezindheid. En tot vriendelijkheid, die alle mensen bekend moet zijn. Tot blijdschap in de Here en heilige onbezorgdheid. En dan die heerlijke verzen 8 en 9: „Voorts broeders en zusters, al wat waardig al wat waar is, al wat rechtvaardig is, al wat rein, al wat beminnelijk, al wat welluidend is, al wat deugd heet en lof verdient, bedenkt dat; wat u geleerd en overgeleverd is, wat gij van mij gehoord en gezien hebt, brengt dat in praktijk en de God van vrede zal met u zijn”. We zijn geneigd om te zeggen: dat is me nogal wat! Is dat niet veel te hoog gegrepen? Kan daarvan wel iets terecht komen? Is Paulus zo naïef om dat te denken? Blijkbaar wel. Hij durft zeggen dat de lezers van dit briefje dat alles van hem geleerd hebben en gezien! Hij heeft dat in praktijk gebracht. Was hij dan zoveel machtiger dan z'n hoorders en lezers? Beelde hij zich in heiliger, vromer, Geestelijker te zijn dan een doodgewone gelovige? Welneen. Maar hij verwachtte meer van de genade van Jezus Christus en de liefde Gods en de gemeenschap van de Heilige Geest dan wij als regel doen. Mogen wij dat niet doen? Hele scharen kerkmensen weten alleen, dat ze slecht zijn en niet anders doen dan zondigen aan de lopende band. Met gedachten, woorden en daden. En van menige kansel wordt hun dat voorgehouden. En men meent Gode een dienst te doen! De mens moet op het diepst worden vernederd en God het hoogst verheven. Dat van de mens-van-nature niets goeds te verwachten is, wie zou dat ontkennen? Maar van een mens-in-Christus ook niet? Blijft die onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad? Blijven gelovigen, die worden aangesproken als heiligen, rechtvaardigen en kinderen Gods, werkers van ongerechtigheid? Maar dan zullen ze niet ingaan in Gods koninkrijk! Dan zal Christus eens tot hen zeggen: „Ik heb u nooit gekend, gij werkers van ongerechtigheid”. Zo staat het er toch?

We moeten ons niet laten aanpraten, dat er van een christelijk leven niets terecht kan komen. Dat praat de Heiland, die alle macht heeft in hemel en op aarde, ons niet aan. En de apostelen ook niet. Ik geloof, dat de genade van Jezus Christus almachtig is. En dat Hij een volkomen zaligmaker of redder is. En dat de Heilige Geest sterker is dan alle boze machten van de wereld en dan onze boze natuur. En dat onze liefdevolle Vader ons gebed om verlossing van de duivel wil horen en verhoort. En ik vraag allen, die beweren dat er van het houden van Gods geboden door gelovigen niets kan komen, waarom de Here Jezus en zijn apostelen dat niet leren. Integendeel. Aan het slot van de Bergrede zegt ons Heiland, dat wie Zijn wil, dat is de wil van God, doet een wijs man is, die z'n huis op de rots bouwt. En wie dat niet doet is een dwaas.

Als we naar het vlees, naar onze oude natuur leven, dán komt er van een christelijk leven en dus van het leven van de gemeente niets terecht. Volgens Gal. 5 zijn de werken van het vlees duidelijk. We zien dat nog om ons heen in de wereld: hoerij, onreinheid enz. enz. Maar we mogen en kunnen toch leven door en naar de Geest? In Gal. 5 : 22 wordt als vrucht van de Geest genoemd: „Liefde, vrede, blijdschap, lankmoedigheid, vriendelijkheid, goedheid, trouw, zachtmoedigheid, zelfbeheersing. Tegen zodanige mensen is de wet niet. Want wie Christus Jezus toebehoren hebben het vlees met zijn hartstochten gekruisigd”. Jawel, zo zal men tegenwerpen, maar dat alles is „vrucht van de Geest”! Inderdaad. Maar wat zou dat? We moeten dat beeld van „vrucht” niet misverstaan. Daarmee wordt wel gezegd, dat alle goed werk te danken is aan de Heilige Geest. Maar dat wil niet zeggen, dat alle goede werken automatisch in ons leven groeien. Wij gelovigen zullen ze moeten doen. De Heilige Geest leert ons door het Woord welke die vruchten zijn. En Hij dringt bij ons aan ze te doen. Maar Hij dwingt niemand. Wij hebben te zorgen, dat we vol zijn, niet van de roes der wereld. Maar vol van de Heilige Geest. Als wij de Geest weerstaan — en die vrijheid hebben we — dan groeit de vrucht van de Geest in ons leven niet. En als een hele gemeente de Geest weerstaat — en dat kan ook — dan kan de Geest van hen wijken. Dan wordt zij gelijk-

vormig aan de wereld. En dan is er geen kerkelijke macht die daar orde op zaken kan stellen. Dat is tenminste mijn overtuiging. Wie meent, dat dit wel mogelijk is zou ik de vraag willen stellen: is er dan een macht ter wereld of in de gemeente, die machtiger is dan de Heilige Geest? Wie dat durft zeggen moet wel niet bang zijn.

M'n papier is bijna vol. Nog enkele aanhalingen uit de brieven der apostelen. Jakobus is geen „strooien brief”, waarmee we, met Luther, de kachel moeten aanmaken. Hij is het best eens met Paulus, dat een mens niet gerechtvaardigd wordt uit werken-der-wet. Maar hij zegt rustig — en daar is Paulus het best mee eens —: „Abraham geloofde God en het werd hem tot gerechtigheid gerekend en hij werd een vriend van God genaamd. Gij ziet, dat een mens gerechtvaardigd wordt uit werken en niet slechts uit geloof”. Jakobus bedoelt werken-van-geloof. Welke dat zijn kunt u in die brief lezen. Nergens zegt hij dat daar niets van komen kan.

Uit de brieven van Petrus één aanhaling: Voegt bij uw geloof betrouwbaarheid en kennis en zelfbeheersing en volharding en godsvrucht en broederlijke liefde tot allen. Zó zal u worden gegeven een ruime ingang in het Koninkrijk Gods. II Petrus 1.

Tenslotte: Johannes zegt wel, dat we niet zonder zonde zijn. Dát wordt vaak aangehaald. Maar hij zegt ook, dat wie gelooft in Jezus Christus niet in de zonde kan leven. Als alle leden van een gemeente zich daaraan nu eens hielden. Is dat onmogelijk? Waarom zegt Johannes dat dan niet?

BERICHTEN ROND DE LANDELIJKE VERGADERING

Breukelen langs de zijlijn

In de komende maanden hoopt Opbouw zijn lezers via eigen verslaggeving op de hoogte te houden van het wel en wee van de Landelijke Vergadering van onze kerken in Breukelen.

De verslagen zijn van de hand van br. A. P. de Boer uit Nijkerk. Was hij de vorige keer in Wezep lid van het moderamen, dit keer bekijkt hij het gebeuren op de Landelijke Vergadering figuurlijk en — gezien de situering van de pers in de kerkzaal van Breukelen — ook letterlijk „vanaf de zijlijn”.

De verslagen dragen in geen enkel opzicht een (semi-) officieel karakter. Ze proberen een zo leesbaar mogelijke impressie te geven van het doen en laten van de broeders in Breukelen en beogen het gebeuren daar wat dichterbij de kerkleden toe te brengen.

Zaterdag 21 februari

„Dan is het nu koffiepauze.”

Dat waren de eerste, uiteraard enthousiast ontvangen woorden van ds H. J. van der Kwast als zojuist verkozen praeses van de Landelijke Vergadering in Breukelen, er daarmee blij van gevend dat niet alleen het heil van de gemeente, maar ook dat van de afgevaardigden hem ter harte gaat.

Het was erg vlot gegaan met de verkiezing van het moderamen. Er waren telkens maar twee stemmingen nodig geweest voor de verkiezing van ds Van der Kwast tot praeses en van de ouderlingen A. Sneep uit Hoogland tot 1e scriba en drs W. Meijer uit Heerde tot 2e scriba. Ds A. H. Algra had zelfs aan één stemming genoeg om tot 2e praeses te worden uitverkoren. Kozen de Landelijke Vergaderingen van Kampen en Wezep elk één ouderling in het moderamen, Breukelen maakte nog een stukje duidelijker dat de Nederlands Gereformeerde kerken in geen geval „domineeskerken” zijn.

Eerder had ds Busstra namens de roepende kerk van Breukelen de Landelijke Vergadering officieel geopend. Vanuit Efez. 4 : 1-3 riep hij de afgevaardigden op tot nederigheid, zachtmoedigheid, lankmoedigheid en liefde en tot het bewaren van de eenheid des Geestes. Hij herdacht de predikanten die in de afgelopen jaren door de Here uit het midden der kerken werden weggenomen.

Bidstond

Voorafgaand aan de opening had op vrijdagavond 20 februari een bidstond voor het welslagen van de Landelijke Vergadering plaatsgevonden, belegd door de kerkeraad van Breukelen, die daarmee een oude en goede traditie in ere herstelde.

Afgevaardigden, gemeenteleden uit Breukelen en (te weinig) uit de rest van het land luisterden met elkaar naar de boodschap van de voetwassing door de

Here Jezus uit Johannes 13. Ds Van Tongeren, die als 2e praeses van de Landelijke Vergadering van Wezep in deze bidstond voorging, zei o.m.: „God vraagt van ons als kerken en kerkleden dat we in Christus' voetsporen gaan door geduldig met elkaar om te gaan, de ander uitnemender te achten dan onszelf, elkáár te zoeken om sámen God te prijzen. We moeten elkaar niet de oren wassen, maar de voeten! Ondanks alle verschillen die er zijn in onze kerken, ondanks de stapels rapporten die tot allerlei misverstanden aanleiding kunnen geven, schenkt God dan perspectief. Want daar ligt de belofte uit Joh. 13: Zalig zijt gij! Die belofte is er niet alleen voor straks, maar ook voor nu: voor een arm en ellendig volk, dat op Gods Naam vertrouwt, Zijn Woord gelooft en elkaar dient!”

Oegstgeest

Een brief van de kerk van Oegstgeest was de eerste zaak die op de Landelijke Vergadering de tongen in beweging bracht. Oegstgeest heeft grote bezwaren tegen een kerkverband „dat met een meerderheid van afgevaardigden besluiten kan nemen, die in beginsel bindend zijn voor de kerken”, maar wil anderzijds graag de band met de zusterkerken vasthouden. Aan de Landelijke Vergadering stelde Oegstgeest de vraag: Hoe denkt u met ons, die de aangenomen artikelen van het kerkelijk akkoord niet kunnen aanvaarden, om te gaan?

Sommige afgevaardigden zagen de bal liever naar Oegstgeest teruggekaatst: Wat ziet men daar zelf nog aan mogelijkheden om, gegeven hun verwerping van het akkoord, binnen de kring van de zusterkerken te functioneren? Anderen vonden een apart antwoord aan Oegstgeest overbodig na wat al door de kerken in de zgn. Preambule werd uitgesproken, nl. „dat het al of niet aanvaarden van het (een) kerkelijk akkoord geen oorzaak van breuk of verwijdering mag zijn tussen gemeenten die één zijn in geloof en belijden.”

Maar de overgrote meerderheid in de vergadering volgde een voorstel van de afgevaardigden van de regio Den Haag. Oegstgeest behoort tot deze regio en — zoals ds Moggré verklaarde — de kerken in deze regio hebben niet de minste moeite om Oegstgeest als zusterkerk te erkennen. „We ervaren steeds meer de waarheid van Gods Woord, dat de eenheid in Christus niet hangt aan de erkenning en aanvaarding van regelingen of bepalingen, maar dat de band, die de kerken aan elkaar bindt, geestelijk van aard is. Daarom is Oegstgeest ons dierbaar en zien we die band graag bestendigd. Laten we wat we zeven jaar geleden in de Préambule zeiden, nog maar eens een keer hardop zeggen”, aldus ds Moggré.

Op grond van dit getuigenis uit de kring van de naastbetrokken zusterkerken sprak de Landelijke Vergadering uit „dat de kerken er goed aan doen om de band der gemeenschap met de kerk van Oegstgeest — en band in Christus, onze Heer — daadwerkelijk te onderhouden en te beleven.”

Studiebegeleiding

Uit het rapport van de Raad van Toezicht en Advies inzake de theologische studiebegeleiding werd het voorstel om „theologische kandidaten te verplichten bij beroeping en examinatie een goed getuigenis van de theologische studiebegeleiding over te leggen” druk besproken.

Het is onnodig bevoogdend en beperkt de vrijheid van de studierenden, zeiden de tegenstanders van een dergelijk verplicht attest, dat ze liever vervangen zagen door een (al dan niet dringende) aanbeveling. Bovendien, aldus ds Blokhuys, „moet niet een of andere tusseninstantie de betrouwbaarheid gaan beoordelen van hen die staan naar het ambt van Dienaar des Woords, of dat nu begeleiders zijn, of een seminarie of — zoals in de Christelijke Gereformeerde kerken — een curatorium. Dat doen naar gereformeerd kerkrecht uitsluitend de kerken zelf.”

Daartegenover stelde begeleider Smit, dat het kerkelijk examen slechts een momentopname geeft van een kandidaat, terwijl de begeleiders de studenten gedurende een reeks van jaren intensief meemaken. Bovendien, zo citeerde hij uit het rapport van de Raad van Toezicht en Advies, is er nu een „ongereguleerde situatie”, waarin soms wel, soms niet door de kerken aan de begeleiders advies wordt gevraagd over een bepaalde kandidaat. Hij en andere voorstanders van een verplicht attest betoogden dat daarmee ook de deelname aan de „toch door de kerken in het leven geroepen en bekostigde” studiebegeleiding minder vrijblijvend zou worden.

De voorzitter van de Raad van Toezicht en Advies, prof. dr D. Holwerda, die de voorstellen inzake de studiebegeleiding had moeten verdedigen, was door ziekte afwezig. Aan het lid van deze raad ds Van der Kwast was gevraagd die taak over te nemen, maar dat gebeurde op een moment dat niemand nog wist dat hij tot praeses van de Landelijke Vergadering zou worden gekozen. Daarom werd dr Meulink — aanwezig voor een slechts enkele minuten durende bespreking van het rapport van de Commissie voor contact met de hoge overheid — in de kraag gevat en „gesommeerd” om als lid van de Raad van Toezicht en Advies de verdediging van het rapport op zich te nemen, wat deze de verzuiming ontlokte: „Was ik maar direct na mijn eigenlijke taak hier weggegaan!” Overigens nam ook ds Van der Kwast vanaf de voorzittersstoel met verve deel aan de bespreking over dit onderwerp en herinnerde hij de afgevaardigden eraan dat de studiebegeleiding „een zaak van de kerken is en dat dus van de studenten verwacht mag worden, dat ze er komen.”

Overigens achtte hij deze zaak aan het eind van de eerste zittingsdag nog niet rijp voor een beslissing.

Volgende zitting

Die zal moeten vallen op de volgende zitting van de Landelijke Vergadering, die D.V. plaatsvindt op 21 maart a.s.

Dat de nieuwe praeses er flink vaart achter wil zetten en bezielt is met een fikse dosis optimisme, bleek uit zijn aankondiging dat dan ook alle rapporten van de Commissie voor contact en samenspreking met andere kerken (over de Chr. Geref. kerken, de GOS en buitenlandse kerken) aan de orde zullen ko-

men, alsmede de rapporten van de Gezangencommissie en de Commissie liturgische formulieren.

Huiswerk genoeg dus voor de achtenveertig afgevaardigden. Drie van hen, de predikanten Bouma en Van der Linde en ouderling Camfferman, kregen nog een extra portie mee. Ze werden benoemd in de (enige) commissie die werd ingesteld en die de behandeling van de vele voorstellen rond de artt. 1-30 van het Akkoord van kerkelijk samenleven moet voorbereiden. De behandeling van dit onderwerp, evenals van alle overige kerkverbandelijke zaken, is op voorstel van de regio Alkmaar/Zaanstreek, naar achteren geschoven ten gunste van die onderwerpen die meer direct het leven van de plaatselijke gemeente raken. De drie genoemde commissieleden hebben een niet eenvoudige opdracht gekregen. De aanhoudende voorbode van de kerken en kerkleden, waartoe ds Van Tongeren tijdens de bidstond opriep, hebben zij, maar ook de overige afgevaardigden bijzonder nodig: Het pakket stukken is dik, de onderwerpen zijn soms moeilijk en gevoelig.

Tenslotte

- verwelkomde de Landelijke Vergadering op de eerste zitting ook zijn eerste buitenlandse gast in de persoon van ds Strauss van de N.G. kerk te Bloemfontein, Zuid-Afrika.
- meldde ds 't Hart, rapporteur namens de Commissie radio- en t.v.-zaken, dat de radiokerkdiensten gemiddeld door 260.000-390.000 mensen beluisterd worden, terwijl de t.v.-diensten minstens 135.000 kijkers trekken.
- noemde dezelfde spreker als één van de criteria die de commissie hanteert bij het uitzoeken van kerken voor en t.v.-kerkdienst het bezit van „een dominee met een aardige kuif”.

EX LIBRIS

door T. Hoekstra / Zwolle

Buiten het boekje (vervolg)

Zelden ben ik tijdens een kerkdienst meer verontwaardigd geweest dan de eerste zondag nadat de synode van, toen ook nog onze, Vrijgemaakte gereformeerde kerken ds Schoep naar huis had gestuurd, omdat hij als ondertekenaar van de Open Brief in haar midden niet aanvaardbaar was. Eén van de predikanten die daaraan had meegewerkt, bestond het die zondag te preken over een tekst waarin de woorden „recht en gerechtigheid” centraal stonden. Tegelijk was ik verbijsterd: hoe was het mogelijk dat iemand die aan zulke ongerechtigheid had meegedaan, niet inzag welke schuld hij daarmee op zich had geladen? Later heb ik enkele kerkelijke vergaderingen meegemaakt waarbij ik me opnieuw afvroeg: hoe kunnen broeders elkaar zó behandelen? Het recht struikelde op de straten, maar de rechters hadden daarvan zelf geen flauw benul. Althans, zo leek het, en ik hoop maar dat zij inderdaad, net als degenen voor wie de Here Jezus bad, niet wisten wat zij deden! Wat een verblinding en wat een liefdeloosheid! En alles in naam van het goede gereformeerde spoor! Jaren lang was ons vanaf de kansel verkondigd hoe belangrijk het ambt in de kerk was en hoe zeer het nodig was „pal te staan”, o.a. om „ware kerk” te blijven. En daar stonden we in 1969 bij de puinhopen van

de vrijmaking! Wat is er toen geschermd met de kerkenorde, als dat van pas kwam, en wat is er met dat recht gesjoemeld! Wat een geweld, wat een overheersing, ja soms zelfs: wat een haat! Broeders, zonen van hetzelfde huis? Gij, geheel anders? Opnieuw, net als in 1944, net als heel wat keren daarvoor in de geschiedenis van de kerk, werd duidelijk hoe verwoestend de satan kan werken en hoe zeer ook ambtsdragers maar gewone mensen zijn. Net als de mensen over wie Maarten 't Hart en Abel Herzberg hebben geschreven. Net als de mensen van de wereld?

Gij, geheel anders! Herzberg vertelt van Arend. Arend Struik. In de oorlog was de dochter van Herzberg bij Arend ondergedoken. *Hij droeg een revolver op zak. „Als ze aan Bets komen”, had hij beloofd, „dan schiet ik”.* Maar er was meer. *Arend heeft aan het verzet een dimensie toegevoegd. Hij was een man van zwaar gereformeerde huize. Een der kleine luiden van de door hem hoog vereerde Abraham Kuijper. Er werd dus in het gezin van Arend dagelijks voor de maaltijd uit de Heilige Schrift gelezen, ook natuurlijk op de eerste dag dat het vreemde joodse meisje aan zijn tafel zat. Wat heeft Arend die avond voorgelezen toen hij de zware, veel beduimelde foliant van de familie opensloeg? Hij las in de statige taal van de Statenbijbel Jesaja 40. Hij las, en het kind, uit eigen huis verdreven, met haar angst omtrent de toekomst en met haar reeds opgedane bittere ervaring te midden van vreemden, het kind hoorde: „Troost, troost, mijn volk”. Het kind is bereid die woorden te geloven. Zij openen een deur naar een huis en een hart. Troost, troost! Een eenvoudig man, door niemand voorgelicht, in een tijd*

- deelden de kerken van Rijsbergen en Wormer mee, dat zij zich op deze Landelijke Vergadering niet vertegenwoordigd achten, maar overigens graag de band met de zusterkerken bewaren, en lieten de kerken van Groningen, Zeist, Oegstgeest en Nijmegen zich door eigen afgevaardigden (zonder stem-, maar met spreekrecht) vertegenwoordigen.
- werd door studiebegeleider ds Smit meegedeeld, dat het overgrote deel van de theologische studenten nu kiest voor Apeldoorn.
- sprak ds Zwarteveen er zijn onvrede over uit dat over het Nederlands Gereformeerd Seminarie eigenlijk ter vergadering niet kon worden gesproken, waarop de paeses constateerde dat alleen wanneer de kerken deze zaak op het agendum van een Landelijke Vergadering plaatsen, deze zaak aan de orde kan komen.
- stelde ds Schuurman op de valreep voor om een „gelijke monniken—gelijke kappen”-regeling te treffen voor de reiskosten van de afgevaardigden, over welk voorstel nog geen beslissing werd genomen.
- sprak de vergadering uit, dat afgevaardigden van de Chr. Geref. kerken op alle zittingen welkom zijn.
- past een woord van bewondering voor de voortreffelijke manier, waarop de Landelijke Vergadering door een commissie namens de kekeraad van Breukelen is voorbereid.
- is er op de publieke tribune volop ruimte voor belangstellende kerkleden.
- werkte de Landelijke Vergadering op zijn eerste zittingsdag vier van de in totaal zesenvestig voorstellen en rapporten af die op het agendum staan, zodat er nog twee-en-veertig ter behandeling overblijven.

waarin de tirannie hem dreigt te wurgen en hij niets rondom zich ziet dan botte macht, hij blijft geloven aan een gedachte die sterker is dan deze. „Wat krom is, zal recht worden...” En zie nu, wat er na de oorlog gebeurt. Op een dag wordt Arend aangehouden, hij zit achter het stuur en heeft te veel gedronken. Dat wordt een rechtszaak. Arend komt bij Herzberg om hulp: hij kan geen gevangenisstraf hebben. *„Als je in de gevangenis hebt gezeten, ben je bij ons op het dorp voorgoed verloren”,* zegt Arend. *„Je kan de straat niet meer op. Je vrouw kan de inkopen niet meer doen, de kinderen wordt het op school voorgehouden. Ik moet voorwaardelijk hebben.”* Herzberg ziet in dat de zaak hopeloos is; maar toch dient hij een verzoekschrift in, schakel relaties in. Men lacht hem niet uit, maar kijkt hem wel aan alsof hij van Lotje is getikt. *Is het een argument voor gratie dat de verdachte Jesaja 40 heeft voorgelezen aan een Joodse onderduikster? En toch... er was een regeringsjubileum op komst en er hing een algemene amnestie in de lucht. Als de beslissing een beetje kon worden uitgesteld? Het is gelukt. Wordt het kromme nu recht, of het rechte krom?*

Gij, geheel anders? Ik denk aan wat mijn vader is overkomen, toen hij de tachtig al gepasseerd was. Er was verkiezing voor een ouderling, er werden vijftientwintig stemmen uitgebracht. Het was maar een kleine gemeente waarvan hij al zo'n twintig jaar lid was geweest. Broeder A. kreeg dertien stemmen, broeder B. twaalf. Dus was A gekozen? Nee hoor! A. was namelijk niet een tegenstander van de Open Brief en dus kwamen er bezwaren: hij had niet de absolute meerderheid, niet de helft plus één. En de benoeming

ging niet door. Dat druiste volkomen in tegen het rechtsgevoel van mijn vader en hij protesteerde tegen zó'n gang van zaken. Het hielp niet, hij hield vol en het eindresultaat was dat hij werd afgehouden van het Avondmaal. Hij leeft nu niet meer en hij heeft nu de troost gevonden: wat krom was, is voor hem recht gemaakt. Het is maar een klein drama, maar zo is er veel geleden in de kerk. Gij, geheel anders? Zalig zijn de barmhertigen, want hun zal barmhartigheid geschieden. Zalig zij die hongeren en dorsten naar gerechtigheid want zij zullen verzadigd worden... Troost, troost mijn volk!

En nu? Wat hebben wij van de geschiedenis geleerd? Binnenkort gaat de Landelijke Vergadering zich weer buigen over het kerkrecht. Hoe gaan wij ons opstellen tegenover de kerken die grote moeite hebben met de nieuwe organisatie en met de nieuwe „orde”? God beware ons ervoor dat die dan weer „buiten het verband” komen te staan. Ongeveer twee jaar geleden heb ik in Opbouw gevraagd of iemand eens duidelijk uit wilde leggen hoe de verhoudingen liggen tussen een gemeente en haar kerkeraad. Ik heb er geen antwoord op gekregen. Misschien krijg ik dat nu. Als er zich spanningen voordoen, als er meningsverschillen rijzen, dan blijkt dat algemene waarheden maar heel slecht functioneren. We moeten elkaar aanvaarden, elkaars mening respecteren, broederlijk met elkaar omgaan. Dat weten we. Maar in concrete, praktische situaties gaat het erom wie beslist en hoe dat gebeurt!

Ik zie dat dit stuk te lang gaat worden. Daarom stop ik nu eerst. Mijn vragen bewaar ik voor de volgende week.

kerknieuws

PERSVERSLAG van de vergadering van Nederlands Gereformeerde Kerken in de regio Utrecht d.d. 13 februari 1981, gehouden te Utrecht in de Jeruzalemkkerk. — Alle kerken van de regio, behalve die van Baarn, zijn vertegenwoordigd. De vergadering wordt geleid door ds W. G. Rietkerk. Gezongen wordt Ps. 147: 1 en 4. Met het oog op het doel van de samenkomst: de examinatie van kandidaat J. D. Smit, Dr Hermansstraat 13, 3971 CJ Driebergen, tel. 03438-8848, leest de praeses Jezus' woord over de oogst en de

Redaktieleiden:

Ir. A. W. Biersteker;
Ds. H. de Jong;
H. Langerak;
Mr. dr. J. Meulink;
D. W. L. Milo;
Ds. E. R. Postma;
Drs. W. G. Rietkerk

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller,
Riouwstraat 59,
1521 SC Wormerveer
Tel. 075-282589

Kerknieuws en berichten over kerkelijke/christelijke activiteiten te zenden naar:

„Kerknieuws Opbouw”,
Brugakker 36 22,
3704 LP Zeist
Tel. 03404-50278

Advertenties en druk:

Drukkerij „Steenbergen”,
Nooitgedacht 3,
3701 AL Zeist
Tel. 03404-12452

Advertentieprijs:

40 ct per mm.
familieberichten
35 ct per mm.
Advertenties inzenden tot
dinsdagmorgen 10.00 uur.

Administratie-adres:

Kon. Wilhelminalaan 38,
3956 TD Leersum
Tel. 03434-4288

Abonnementen:

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen: uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementenprijs:

f 40,— per jaar of f 21,— per halfjaar.
Buitenland f 45,— p. jaar of f 60,— per luchtpost.
Gironr. 404945 t.n.v.
Geref. Persver. Opbouw,
Dr. Schaepmanlaan 71,
2104 VC Heemstede.
Tel. 023-285825.

arbeiders in Matth. 9: 35 tot 38, waarna hij voorgaat in gebed.

Bunschoten/Spakenburg heeft de stukken overgelegd die betrekking hebben op de beroeping van ds P. Busstra voor de zending in Nqutu en diens bewilliging. De broeders uit Loosdrecht zullen deze nazien en verslag doen.

Ter tafel zijn de stukken van br. Job Smit: zijn kandidaatsbul, een attest van zijn kerkeraad te Doorn, een getuigenis van de theologische studiebegeleiders ds H. de Jong en ds O. Mooiweer, een getuigenis van de Ned. Geref. Kerk te Oosterbeek/Wolfheze. Deze worden voorgelezen.

Kandidaat Smit houdt nu een preekvoorstel over Deuteronomium 30: 19 en 20, waarin Mozes het volk Israël stelt voor de keus tussen leven en dood, zegen en vloek. Aan de bespreking van het voorstel nemen enkele ouderlingen en ds Busstra deel en daarna komen de aangewezen preekrecensenten ds C. van Leeuwen en ds H. van Tongeren aan het woord. Hun welwillend kritische opmerkingen leiden er niet toe dat iemand der aanwezigen bezwaren heeft tegen voortzetting van de examinatie.

Na een korte pauze volgt het onderzoek naar de bijbelkennis van de kandidaat. Ds Borgdorff koos voor het Oude Testament Genesis 23 en br. Smit levert op dat hoofdstuk een parafrase en beantwoordt vragen van de examiner. Uit het Nieuwe Testament had ds Busstra Marcus 4 gekozen en hij stelt de kandidaat een aantal vragen over het doel van Jezus' spreken in gelijkenissen. Ter verdere toetsing van zijn kennis van de Heilige Schrift overhandigt ds J. Bouma aan br. Smit een twaalfstal bijbelteksten, waarvan deze de vindplaats, de auteur en diverse karakteristieken moet vermelden.

Dan volgt nog het onderzoek naar de kennis van de belijdenisgeschriften, waarbij ds Rietkerk één onderwerp aan de orde stelt: de vraag 'Wie is God?' en waar en hoe deze vraag in de belijdenisgeschriften beantwoordt wordt; ook hoe met buitenstaanders gesproken kan worden over Gods voorziening, over zgn. Godsbewijzen en Godskennis. Algemeen wordt geoordeeld dat het onderzoek bevredigend verlopen is en eenstemmig valt het besluit kandidaat Smit

Ook U heeft

zo nu en dan behoefte aan ontspanning.

EVANGELISCHE CAMPING „T BELOOFDE LAND”

is zo'n plekje waar U zowel geestelijk als lichamelijk tot rust kunt komen.

Vraag folder.

Bosweg 17, 3781 NG Voorthuizen
Telefoon 03429-2942.

Een jonge vrouw, 30 jaar,
zou graag

IN KONTAKT WILLEN KOMEN MET EEN GELOVIGE JONGEN

van omstreeks dezelfde leeftijd.

Brieven onder nr. 27-2 bureau Opbouw,
Nooitgedacht 3, 3701 AL Zeist.

toe te laten, zodat hij staan kan naar het ambt van dienaar des Woords. Daarop ondertekent hij de drie formulieren van enigheid en zingt de vergadering hem Psalm 134 toe.

De broeders uit Loosdrecht hebben inmiddels de stukken betreffende ds Busstra's beroeping nagezien en in orde bevonden.

Ds Busstra herinnert aan de uitgeschreven bidstond vóór de Landelijke Vergadering der kerken en verzoekt in alle kerken de leden op te wekken deze bij te wonen.

De volgende vergadering van de regio zal D.V. gehouden worden te Zeist op 21 mei.

Het persverslag wordt vastgesteld en daarna sluit ds Bouma met dankgebed.

In opdracht van de vergadering:
A. Snee

JAARVERGADERING

Persvereniging „Opbouw”

11 april 1981

te Utrecht

VOOR DE PAPOEA

GEEN PLAATS

Voor de Papoea is geen plaats meer in zijn eigen land. De Indonesische integratiedrang kent geen ruimte voor wat een volk eigen is. De Papoea verdwijnt.

De Papoea verdwijnt, omdat

- ☆ zijn land overlopen wordt door immigranten
- ☆ de Indonesiërs hem wantroiuwen
- ☆ Indonesiërs hem uit zijn baan drukken
- ☆ geen arts meer op toernee gaat
- ☆ de verplegers zonder medicijnen zitten
- ☆ alle soorten epidemieën onbestreden blijven

Dit alles en nog veel meer staat te lezen in het rapport van ervaringen, opgedaan door een medewerker van onze ambassade in Djakarta en thans in studie bij de leden van de Tweede Kamer.

WIJ MOETEN NIET LANGER WACHTEN...

er zijn mensen in nood, al jaren lang. Ons Papoeafonds kan het tij niet keren, maar wij helpen vandáág, waar wij kunnen. Maak ons dat helpen mogelijk.

UW GIFT IS EEN HANDREIKING TEN LEVEN.

PAPOEA-FONDS

Postgiro 243000
Rozendaal 27,
8431 PD Oosterwolde
Bank: Amro-Eindhoven
Rekening 44 40 72 470

Voor alle informatie
Van Randwijcklaan 104
3815 MT Amersfoort
Telefoon 033-728690

STICHTING HULP AAN PAPOEA'S IN NOOD

Voor al uw

handels- en familiedrukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Nooitgedacht 3 — 3701 AL Zeist

Opbouw-uitgaven

Door het invullen en opsturen van onderstaande bestelbon kunt u verschillende door „Opbouw” uitgegeven en binnenkort uit te geven brochures bestellen. Alle prijzen zijn exclusief portokosten! De ingevulde bon kunt u in een open envelop zonder postzegel sturen naar:

Administratie Opbouw,

Antwoordnummer 38, 3940 ZD Leersum.

Tegelijk met de toezending van de bestelde uitgaven ontvangt u een accept-girokaart met daarop het verschuldigde bedrag vermeld.

Gaarna ontvang ik:

- ex. Prof. C. Veenhof, Jona (Hulp bij Bijbelstudie) à f 1,50
- ex. Drs. H. de Jong, Ongehuwd samenwonen à f 2,60
- ex. Prof. Dr. B. Goudzwaard, Drs. H. de Jong en Prof. Dr. Ir. E. Schuurman, Het kernwapenvraagstuk (48 pag.) à f 2,50
- ex. Ds. M. R. van den Berg, Jeremia (Hulp bij Bijbelstudie) (plm. 194 pag., gebonden uitgave) à f 10,—

Naam:

Adres:

Woonplaats (postcode)

Handtekening:

Van „Jona” nog een beperkt aantal aanwezig.